

СПОМЕНИК ТЕКСТУ КАО ТАКВОМ

(Стефан Бошковић: *Минисџар*, Контраст издаваштво, Београд, 2022)

Стари Перси (Биш Шели) писао је о песницима као непризнатим законодавцима света, па смо се смејали његовој романтичарској наивности. Онда нас је, између осталих, изненадила *Слушкињина џрича*, а где свет се лагано претвара у већи кошмар од тога. Потом смо се чудили пандемији, а заборавили на Камија, Маркеса, Сарاماга, између осталих. Кад је реч о овдашњој, да не кажем регионалној прози и њеној видovitости, поменуо бих Сретена Угричића и његово дистопијско ремек-дело *Незнаном јунаку* које одавно живимо, затим *Први, друји шрећи човек* Мирјане Ђурђевић која је предвидела хапшења ратног злочинца и починиоца геноцида Ратка Младића, те, коначно, роман *Минисџар* млађег црногорског аутора Стефана Бошковића који је, неком на срећу, неком на жалост, с приличном прецизношћу предвидео судбину дугогодишње власти Мила Ђукановића у Црној Гори.

Можда роман и није толико политички обојен како му сам наслов каже. Премда у његов сужејни ток укључене и литије, и једно убиство које се претвара у политичко самоубиство, и покушај извлачења из свега кроз бег у међународне институције, ово је пре свега породични роман, и то више роман мајке него роман оца како би се на почетку могло наслутити. Но, пођимо редом. Валентино Бошковић, министар културе у влади Црне Горе (да не буде забуне: фиктивни министар, фиктивна влада, фиктивна држава, фиктивни свет – свет романа) пристане да учествује у уметничком перформансу, те у њему убије уметницу. Ми пратимо девет дана који уследе након тог догађаја и који се завршавају тако како се завршавају, чисто да не спојлујем све оно што вас чека.

Овакав поступак није нов, штавише. Међутим, оно што је карактеристично за Бошковића, који је драматург по струци, јесте његов филмско-сценаристички језик прилагођен романескној форми. Ако неко уме да води радњу на начин на који се то догађа у *Минисџару* онда је то управо овај писац. Он без грешке маневрише овим романом лика кроз компликације које читалац може само да замисли. Питање кривице које се окида несретним случајем (ко год буде писао роман о случају Алена Болдвина с планом да заради немалу лову, требало би најпре да прочита *Минисџар*, и да добар део тантијема унапред) и ескалира откривши сву дубину парадигматских проблема које може да има уметник који је запоставио свој живот и каријеру зарад политике. На тај се начин *Минисџар* прикључује дугој традицији наратива заснованих на народној легенди о доктору Фаустусу која обухвата и таква ремек-дела као што су Гетеов *Фауст*, Манов *Докџор Фаустус* или Булгаковљево чудо од књиге *Мајсџор и Марјариџа*. У маниру поменуте легенде, једном потписан пакт с ђаволом, односно издаја оних идеала

које је имао у младости, води Валентина Бошковића спиралом наниже, ка паклу у који се сам отиснуо. На том путу помоћ не долази ни од биколиког премијера, ни од бивших министара, ни од независних медија, ни од породице. Он напросто остаје сам или скоро сам...

Политички или идеолошки манифест који се може ишчитати из наратива, а који унутар њега бране Јасна и њен мистериозни партнер по имену Стефан Бошковић, не охрабрује уметнике и ствараоце да се баве политиком, алудирајући притом можда случајно, можда врло децидирано и на екстремно неуспешне министре културе какви су у српској варијанти овог романа били Бранислав Лечић или Војислав Брајовић. Међутим, ако следимо фаустовску линију приче, а морамо је имати у виду, онда је свака издаја једног зарад другог већ унапред потписивање уговора на раскршћу, а цена коју свако ко сади тикве с нечастивцем плаћа одавно је позната. Једини проблем јесте у томе што се стиче утисак да је свако бављење политиком то и само то, без могућности да се иза тога виде макар малешне могућности за испољавање доброг. Наше трагикомично балканско искуство нас неумитно наводи на такву помисао, али не може бити да је све тако једнодимензионално. Управо због тога, због претње сужавања на једну тачку гледишта, Бошковић и бежи од политичког трилера, он је само кулиса за озбиљну драму, за скуп егзистенцијалних питања универзалнијег значењског потенцијала.

Бошковић у *Минисџру* дотиче оне теме које су за његово досадашње стваралаштво (роман *Шамарање* и збирка прича *Трансјаренџне живоџиње*) толико карактеристичне да су просто опсесивне. Једна од њих је и непрекидна дестабилизација патријархата. *Минисџар* не само што приказује слабог протагонисту који је без помоћи жена (Оливере, Јасне и своје мајке) апсолутно немоћан, него је он заправо марионета, неко ко би требало да буде на позицији моћи, али је заправо не поседује. То, наравно, има везе и с чињеницом да је Валентино Бошковић министар културе, неко ко је у хијерархији власти заправо не само небитан него и невидљив. Положај уметника и уметности у друштву једна је од тема коју је Стефан Бошковић већ дотакао како у роману *Шамарање*, тако и у причи „Search porn“. Коначно, улога жене и мајке у породици још је једна од тема којој се Бошковић враћа, али увек испотиха, никад наглашено, не дајући јој прилику да исплива у први план. Тако је и у овом роману, премда је овде улога жена кудикамо доминантнија него у његовој ранијој прози.

Коначно, ту је и тема аутоироније. Како је у *Шамарању* у књижевност превео из стварности Огњена Спахића и Владимира Ђуришића, начинивши од њих ликове романа, тако у роману *Минисџар* фигурира већ поменути, извесни Стефан Бошковић, писац, пискарало и муж министрове бивше жене Јасне. Не само што лик који се именом и професијом подудара с аутором књиге није најсимпатичније биће тог фиктивног света који иначе и не настањују баш неки људи, ако ћемо право, већ је он неко коме напослетку Валентино Бошковић разбије њушку, да благо кажем. Колико год писци били у позицији да себе гурају у сопствене романе и праве од себе фиктивне ликове, не сећам се примера да је неко толико намерно унизио сопствено биће као што је то урадио Стефан Бошковић. Наравно није овде само реч о текстуалној стратегији која

ће на тај начин скренути пажњу с очекивано претерано политичког читања текста и спречити „узорне“ читаоце из министарских фотеља да траже себе у роману, већ је и прилика да се о ауторском егу проговори из другачије позиције, из угла некога ко врши свесно превредновање себе унутар фикционалног света како би показао оно што нам је Барт још 1967. нацртао. Аутор је мртав, аутор је небитан, остаје само текст као *objet petit a* наше читалачке жудње. Зато је могуће да аутор од себе начини слузавог гмаза, и да се то заправо не чини ни смешним ни самосажалјивим. Напротив, то поред улоге у наративном склопу игра и улогу мамца, варалице, бућкала за сомове капиталце. Још једну ствар је писац урадио да би нагласио фикционалност текста – згуснуо је радњу у девет дана у којима је готово физички немогуће да се одигра и деси све оно што се у сижеу заиста догоди, односно да протагониста стигне на сва она места на којима борави. Од сахране, преко обиласка родне груде, посете Азербејџану, бдења и друге сахране, све су то ствари које указују на чињеницу да је реч о конвенцији, о чињеници да смо се договорили да су простор и време романа толико савитљиви и да им се ми, као читаоци, приклањамо слепо верујући да је оно што се догађа истина, да је могуће идентификовати се с њом. Јурњава која подсећа на инсекта заробљеног у стакленој посуди наглашава лудило у које протагониста упада услед сопственог хибриса, па је тако могуће видети Валентина Бошковића и као трагичког лика, некаквог *Egip̄a на Колону* који покушава да се помири са светом, али му то, за разлику од Софокловог јунака, не полази за руком. А онда опет, ту је ауторова дивна жаока – ко се, за име божје, у Црној Гори зове Валентино. Његова фиктивност почиње његовим именовањем. На то не треба да заборавимо.

Во времја ово које и није толико наклоњено писању колико се чини, премда сви пишу, а врло мали број људи чита, данас, дакле, заборављамо колико је фиктивни свет зависан од језика, односно колико је он увек једно и само то – језичка творевина. Оно што је речено око Бошковићеве драматуршке вештине, о његовом успешном контролisanу читалачких идентификацијских политика које прете да искоче из наратива и аутора му и ликове буквално ухвате за врат не би ли их приупитали који сам ја, дакле све то вреди још и више за његову језичку промишљеност и довитљивост, његове одлуке о стратегијама полифоничне употребе средства за рад, речју матерњег му језика. Комбинујући прво лице и дневничке белешке које и нису ништа друго него управо прво лице стављено у другачији контекст, стриктно водећи рачуна да не исклизне из одабране перспективе, Бошковић је од *Минисџира* начинио споменик тексту као таквом. Ако је у *Шамарању* био брљив, у *Трансџаренџиним живоџињама* још у тражењу, у *Минисџиру* се његов израз коначно утемељио, дошао до нечега што би био финални стадијум развоја, кукац претворен у лептира такоређи. Да будем крајње конкретан, његова стилска разуђеност и распојасаност више се види у вешто скривеној интертекстуалности која пародира не само текстуалне предлошке, како оне из такозване високе књижевности, тако и оне из дневника, медија или чак оног најпримитивнијег језичког слоја као што су коментари на интернету, у којима се свакој анонимној фукари пружа прилика да искаже властито мишљење, *ако вас баш занима – не хвала, не занима нас*. То и још више, његов језик клизи из медија у медиј, он је на моменте

екфрастичан с обзиром на то да твори јасне асоцијације на филмске предлошке и њихове жанровске матрице. Коначно, Стефан Бошковић је стабилизовао своју реченицу, она је одсечна и прецизна, не врлуда у потрази за смислом и значењем, штавише. Пустивши ликове да делају, језик се отворио попут Црвеног мора и омогућио наративу да преузме вођство, онако како ради врхунска књижевност.

Чини се да је српска јавност на *Министира* чекала предуго – читаве три године. Међутим, овакав роман не може да стигне прекасно, посебно што се, нажалост, фарси политичког деловања на овим просторима краја не види. Ипак, немојте га читати као упутство за употребу, нити као помоћ у рушењу постојећих структура власти, у књизи тога нема. Ако нисам био довољно јасан, ради се о трагедији, онаквој каква се пише одвајкада, употребом *мрвица с Хомерове ѿрїезе*. Очигледно их има довољно за све, само ако, попут Стефана Бошковића, знате да их искористите.